

Hans Mikkelsen Ravn: Heptachordum Danicum. 1646. Udgivet af Bengt Johnsson. Bd. I: Facsimile. 209 + 14 pp. Bd. II: Kommentarer og kildestudier. København, 381 pp. I kommission hos G.E.C. Gads Forlag, København 1977.

Bengt Johnsson har tidligere behandlet Hans Mikkelsen Ravn's *Heptachordum Danicum*, således i artiklen »Om folkevisseoptegnelser i ældre tider«, *Dansk Musiktidsskrift* 1950, s. 224, og mere udførligt i *Dansk Aar bog for Musikforskning* 1962, s. 59, der bringer en refererende beskrivelse af afhandlingen. Nærværende facsimile-udgave (bd. I) med dansk oversættelse (eller referat) af teksten med fortløbende kommentarer (bd. II, de første 256 sider) og med et fyldigt noteapparat med kildehenvisninger og litteraturlister (bd. II, fra s. 257) kan man således betegne som slutstenen på mange års arbejde.

Det må hilse med glæde, at en af de ældste danske afhandlinger om musik omsider er blevet udgivet. Ganske vist er der kun i nogen grad tale om en selvstændig dansk indsats blandt 1600-tallets mange musik-traktater. Store forgængere og samtidige i europæisk musikforskning har været direkte og indirekte kilder til den danske skolemands fyldige værk.

Facsimile-gengivelsen i bd. I er stort set vellykket. Læseproblemer forekommer hist og her, specielt hvor der optræder kursivskrift. (Se fx »Prolegomena ad Lectorem« s. XXXIV-XXXVII). Men i det store og hele fremtræder facsimilen tydelig og klar.

De indledende kapitler i kommentar-bindet (om Ravn og om Slagelse latinskole, om græsk og latinsk musik-terminologi og om Ravns kilder til *Hept. Dan.*) hviler på dybtgående og sammenlignende studier af primære og sekundære kilder. Alene sammenfatningen af alle disse informationer må have krævet tålmodighed og myrreflid. – I kapitlet om terminologien (s. 11) behandles en mængde af de betegnelser,

som uvægerligt volder problemer, når man beskæftiger sig med latinske musik-traktater. Hvad dækker ord som »sonus«, »vox«, »cantus«, »modulatio«, »melodia«? Naturligvis kan BJ ikke bringe nogen endegyldig løsning på terminologi-problemet. Men hans fyldige henvisninger og sammenligninger kan nok sætte tanker igang, som kan løfte et og andet slør. Man kan indvende, at det behandlede udvalg af ord ikke er omfattende nok; (en problematisk gløse som »gradus« er således forbigået). Ligeledes forekommer analyser, der er overflødig minutøse, fx s. 17: »... c a n t o r, altså afledt af stammen cant- (jvf. cantus, cantilena etc.)« Men slige indvendinger vejer kun lidt sammenlignet med de positive informationer, den opmærksomme læser vil kunne hente her.

Kapitlet om Ravns egne kilder (bd. II s. 19) er præget af samme omfattende grundighed. Kilderne samler sig om værker af selvstændigt forskende musikteoretikere på den ene side og mere elementære kompendier på den anden. Efter disposition og indhold må *Hept. Dan.* henregnes til kategorien: grundig, kompileret lærebog med visse selvstændige anskuelser og resultater.

I kap. III i bd. II s. 24 ff bringes lister over musikbøger fra 1500-tallet og begyndelsen af 1600-tallet. Der drages sammenligninger mellem deres indhold og disposition. Interessant og oplysende er især den synoptiske fortegnelse over indholdet i fire udvalgte afhandlinger s. 30 (Listenius, Agricola, Lossius og Burmeister).

I kommentarbindets kap. IV s. 38 starter behandlingen af *Musica*-delen af *Hept. Dan.* Det smukke kobberstik, som er

frontispicen til værket, gennemgås i detaljer, ligesom der drages sammenligninger med tilsvarende symbolske allegorier fra tidligere og senere musikafhandlinger. Ravn citerer kirke-ordinansen og Jesper Brochmand, og efter en længere dedikation til kansleren Christen Thomesen henvender han sig omsider til sin læser: »Prolegomena ad Lectorem«. – Denne 40 sider lange fortale (ikke behandlet i BJ's tidligere nævnte artikel 1962) er især interessant derved, at den rummer en kompileret »musikhistorie« med citater fra Bibel og fra antikke og senere forfattere (naturligvis forsynet med et fyldigt noteapparat af BJ). Men hertil kommer, at Ravn selv supplerer dette traditionelle stof med den første danske musikhistorie-fremstilling: s. VII–XIV behandler den verdslige, s. XXV–XL den kirkelige musik. (I kommentar-bindet s. 46 forbigås »sed flendo« i oversættelsen, hvorved en lille vits fra Ravn unddrages os: Oversættelsen må være: »Thi som børn synger vi (sc. danskere) lige fra fødslen, idet vi nemlig græder«.)

Naturligvis fremstår Ravn ikke som kilde-sikker musikhistorieskriver. Hans begejstrede engagement går mere i retning af at skildre musikkens magt (som beskrevet hos Saxo og andre) og indholdet i viser og sange. Hans behandling af den danske kirkesang går først og fremmest ud på at omtale forskellige forsøg på at lægge den i faste rammer og at sikre sangerens økonomiske udkomme. Ravn beklager (s. XXVIII), at det på hans tid er gået sørgeligt tilbage med kirkesangen (selvom han lidt senere yder skyldig reverens til diverse konger og stormænd og -kvinder for deres fromhed og musikinteresse.)

Den danske musikteori får også sin omtale. Ravn afstår fra at fastslå, hvornår og af hvem den syvtonige skala (med tonen »si« føjet til det middelalderlige hexachord) er

indført i Danmark; men han konstaterer, at den har været kendt i hvert fald kort efter 1600.

Mellem fortalen og afhandlingen bringer Ravn en alfabetisk liste over de ældre og nyere forfattere, som han har benyttet under udarbejdelsen af sit værk. BJ giver i bd. II s. 73–98 en omtale af disse forfattere og henvisninger til deres værker. Et par traditionelle hyldestdigte af gode venner til Ravns ære følger umiddelbart efter autor-listen.

Omsider begynder selve Musica-delen af *Hept. Dan.* Den omfatter 208 paginerede sider i bd. I og behandles i bd. II fra s. 99. – Som nævnt er størsteparten af værket i indhold og i principperne for dispositionen resultatet af Ravns indgående studier af de fremmeste autores. Som noget ret enestående sørger han for, at de anvendte værker angives i marginen ud for den del af teksten, de danner grundlaget for. – At han ikke tilføjer tidens musikvidenskab nye og epokegørende tanker, er indlysende. Men det er hans store fortjeneste, at sen-renæssancens nye ideer i kraft af hans initiativ bliver gjort tilgængelige for den tids danske musiklærere og deres disciple. – Ravns vigtigste kilder er Glarean, Calvisius, Demantius, Lippius, Agricola, Crüger, Prætorius og Mersenne. Det er vel især under påvirkning af de to sidstnævnte, at Ravn i sin lærebog forsøger at slå bro over kløften mellem den spekulative, matematisk udregnede teori og den praktiske musik.

Bogen falder i to hoveddele: 1. *De notatione*, 2. *De modulatione*. Bj har i artiklen 1962 refereret indholdet af disse ialt 25 kapitler. – Nok er Ravn stærkt afhængig af sine flittigt studerede forbilleder. Men han sørger også for at aktualisere og tilpasse sit værk efter danske forhold. Dette gælder specielt 2. del kap. III (bd. I s. 40, bd. II s. 134) *De modis in specie*, hvor han

henviser til kendte salmer fra Hans Thomissøns salmebog for at illustrere forklaringerne på kirketonearterne. – I 2. del kap. IX (bd. I s. 92, bd. II s. 168) *melodiam quamcunque ab illiteratis aliisque inventam, systemati musico inscribere* (Om at nedskrive på nodesystem en hvilken-somhelst melodi komponeret af ulærde personer og andre) adværer Ravn mod at lade nodetilpasning af 1. strofes stavelser presse ned over de øvrige strofer. Som praktisk eksempel bruger han visen om Valravnen. (Se også *Dansk Musiktidskrift* 1950 s. 225).

De sidste kapitler beskriver forskellige af tidens musikalske former og bringer et lille leksikon over musikalske udtryk og musikinstrumenter, hovedsageligt stammende fra Prætorius: *Syntagma* III. Det virker pudsigt og overflødigt, at man får Ravns oversættelse af Prætorius' definition på »Concerto« to gange, (bd. II s. 224 og 225), oven i købet lige over for hinanden.

Ravns nyorientering viser sig særligt ved hans ordning af tonesystemet i syvtone-skalaer (selve afhandlingens titel!), den syntoniske stemning af skalaen og erkendelsen af treklangen som fundament for det samklangsmæssige.

Hept. Dan. afsluttes med en henvendelse fra Ravn til hans landsmænd. Han håber, at musikken vil blive flittigt dyrket og på passende måde, særligt i skolen og i kirken. Derfor bringer han som »coronidem operi« (bd. I s. 201, bd. II s. 246) de regler for musikfremførelse i kirker og skoler, som Oluf Godtkjærson foreskrev en god menneskealder før (1573). Her behandles repertoirevalg, sangøvelsers tilrettelæggelse, øve-reglement, ordensregler for disciple og lærere, administration af de indsamlede midler, når man ved højtider sang for folks døre o.s.v. – Som et lille appendix før sin egen trykfejlsliste (ufuld-

stændig, se bd. II s. 254) gengiver Ravn Guido's »solmisationshymne« (*Ut queant laxis . . .*) og får oven i købet indført stavelserne »si« (men ikke tonen!), så hans store værk kan afsluttes med en (tillempet) heptachord-afløsning af de gamles hexachord-system.

BJ har med denne kommenterede udgave af *Hept. Dan.*'s Musica-del sat kronen på mange års studier. Specielt må man fremhæve de mange henvisninger til og sammenligninger mellem kildekrifterne. Een væsentlig indvending skal dog ikke forties: Kommentar-bindet (smukt og let læseligt og kun med få trykfejl) fremtræder maskinskrevet med ensartede typer. Dette har sikkert været nødvendigt af økonomiske årsager. Men det medfører unægtelig en væsentlig ulempe ved læsningen: BJ's tekst er en blanding af oversættelse, referat og kommentar (og hans valg af disse skiftende fremstillingsformer er, så vidt man kan skønne, rimelig). Men det nedsætter ens umiddelbare tilegnelse af stoffet, når den typografiske gengivelse er helt ensartet, hvadenten der er tale om oversættelse af Ravns tekst, referat af samme, eller udgiverens kommentar til oversættelse eller referat. Fascimile-bindet viser, at man i det 17. årh. nok kunne anvende tydeliggørende variation i typografien. Det er synd for dette store arbejde, at økonomiske hensyn skal udelukke brugen af vor tids så meget større tekniske ressourcer.

Bent Stellfeld